

GOBINEAU ANGLIÁBAN

Helyesen nevezte el Robert Dreyfus „előhírnök”-nek Gobineau-t, legalábbis művei értékelésének sok furcsasága bizonyítja ezt. Nem egy Gobineau-műnek hatvan-hetven évet kellett várnia, míg második kiadást ért. Könnyen megértenénk ezt, ha olyan elméleti művekről lenne csupán szó, mint *A fajok egyenlőtlensége*, vagy *A perzsák története*. Ezekben végre is elsősorban Gobineau hierarchikus fajelmélete a fontos, amelynek akkor, amikor e művek megjelentek, könnyebben lehetek ellenségei és meg nem értői, mint ma. Bár e téren is találkozunk irodalomlélektani rejtéllyel. A franciák, akik 1853—1855-ben nem tudták megbocsátani Gobineau-nak az árja faj felsőbbségéről vallott tanát, vajon ma annyival türelmesebbek lettek e tekintetben, hogy mostani meghódolásukat az író előtt könnyen érthetőnek találjuk?

De a késői felfedezés hódolatával illetik Gobineau-nak nemcsak történetbölcséleti műveit, hanem szépirodalmi alkotásait is. Az 1840-es években megjelent *Scaramouche*, *Les adieux de Don Juan*, *Les aventures de Nicolas Belavoir* és *Le prisonnier chanceaux* c. regényei ma egymás után új kiadást érnek a francia könyvpiacra, holott ezeknek a Lesage- és Dumas-iskolájú humoros kalandregényeknek alig lehet valamelyes irodalmi joguk az elkésett megbecsülésre.

De ezt már el kell viselnie a feltámadt Gobineau-presztízsnak éppen úgy, mint a rosszul sikerült *A fajok egyenlőtlensége* után annak idején el kellett viselnie hazája részéről azt az ellenséges légkört, amely minden művét válogatás nélkül közönnyel és kicsinyléssel fogadta.

A mai Gobineau-divatnak azonban vannak mélyebben fekvő okai is, amelyekre könnyebben rájöhethünk,

ha a Gobineau-kultusznak nem. francia, hanem külföldi elágazódásait nézzük. Ezek között a németekről különösebben nincs mit mondanunk, ott ugyanis a Gobineau-kultusz soha egy pillanatig sem szünetelt. Nagy életrajzát a németek írták meg. (Schemann: *Gobineau, eine Biographie*. 1913—16.) Strassbourgban az egyetemen külön Gobineau-szobát rendeztek be, amelyet a franciák Strassbourgba való bevonulásukkor az egész Gobineau-kultusszal együtt készen átvehettek. A németekről legfeljebb azt jegyezhetjük fel, hogy Gobineau-tiszteletüket akkor sem függesztették fel, amikor a franciák átvették tőlük. Ennél érdekesebb a mi szempontunkból Gobineau műveinek terjedése és megbecsülése az angoloknál, amelynek igen értékes bizonyítéka a most előttünk fekvő könyv: Arnold H. Rowbothamnek Gobineau irodalmi műveiről írt tanulmánya.

A Gobineau-kultusz a háború után Angliában is nagyobb lendületet vett. *A fajok egyenlőtlenségének*, a Renaissance-nak az *Ázsiai novelláknak* és az *Útirajzoknak*, új kiadásai jelentek meg. Rowbotham szerint ennek a magyarázata abban található meg, hogy a háború után az európai intelligens osztályok érdeklődése elmélyült és elkomolyult a keleti kérdések iránt. Ma már az embereket nemcsak az egzotikusságok felszíne érdekli, hanem azoknak történeti vagy bölcséleti magyarázata is. És Gobineau műveiben ezeket megtalálhatjuk, mert ő a reflexióktól és a gondolati megvilágítástól azokban a tisztán szépirodalmi műveiben sem tudott szabadulni, amelyeket csupán szórakoztatásra szánt.

Emiatt nélkülözik Gobineau művei az úgynevezett francia könnyedséget, viszont mindig magukba zárnak oly messzi távlatot, amely, íme, e régi megjelenésű műveknek is mai aktualitást tud nyújtani. Bizonyos emelkedett életszemlélet, a történelmi hullámzásokban az örök emberi értékeknek éles szemmel tartása és glórfikálása benne van különösen Gobineau-nak olyan műveiben, mint a *Renaissance* vagy a *Pléiades* c. regénye, amelyeknek keleti vonatkozású könyvei mellett Gobineau újraértékelésében szintén jelentős szerepük van.

Arnold H. Rawbotham könyve is voltaképpen az Angliába is átcsapó Gobineau-kultusznak egyik új dokumentuma, de érdeme, hogy a Gobineau-kérdést nemcsak mai divatos vonatkozásaiban tárgyalja, hanem egész terjedelmében és mélységében. Az egész nemzetközi Gobineau-irodalom ismerete alapján készült e könyv, s nemcsak összefoglalója az eddigi eredményeknek, hanem több új és érdekes szempontot is megszólaltat. Azokban a részekben, ahol csupán összefoglal (Gobineau élete, arisztokrata életszemlélete, elméleti művei) hiánytalanul és világos csoportosítással végzi el, viszont a regényekről s novellákról írt eredeti fejezeteiben érdekesen fejtegeti Gobineau kapcsolatait külföldi írókkal (különösen Walter Scott-tal), s biztossággal jelöli meg Gobineau szépirodalmi műveinek helyét a francia irodalomban.

Azoknak a folyton szaporodó magyar olvasóknak akik szeretik és megbecsülik Gobineau műveit, figyelmébe ajánljuk Rowbotham könyvét, amelynek mondanivalói Gobineau nemcsak angol, hanem minden nemzetbeli olvasótáborához szólnak.